

Ratujmy groby geologów

Podczas zwiedzania w ubiegłym roku Cmentarza Rakowickiego w Krakowie udało mi się odnaleźć grób **Franciszka Bieniasza** (1842–1898), jednego ze współautorów „Atlasu geologicznego Galicyi”. Grób jest wymieniony w książce Grodzkiej-Ożóg (1987), informację o nim można uzyskać w kancelarii cmentarza.

Odnalezienie go nie było łatwe. Pierwotnie nagrobek miał postać spłaszczonego obelisku z piaskowca ustawionego na piaskowcowym cokole. Aktualnie cokół jest odchylony od pionu, a obelisk przewrócony, co nastąpiło wskutek deformacji powierzchni terenu wywołanej rozrośnięciem się korzeni obecnych w sąsiedztwie jesionów (ryc. 1, 2). Napis na wapiennej tablicy (tzw. marmur dębnicki) umieszczonej na froncie cokołu jest prawie niewidoczny i niekompletny z powodu zwietrzenia kamienia (ryc. 3).

Grób Bieniasza znajduje się w kwaterze U, bezpośrednio przy kuliście wytyczonej alejce stanowiącej jej południowo-zachodnią granicę.

Ponieważ Franciszek Bieniasz nie należy do geologów znanych, przytoczę nieco faktów z jego życia.

Urodził się w Łańcucie, od młodości wykazywał zamiłowania przyrodnicze. Gimnazjum ukończył w roku 1872 w Rzeszowie. Był słuchaczem na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w latach 1875–1881 pracował tam jako asystent profesora Alojzego Altha w Katedrze Mineralogii. W roku 1877 został członkiem Komisji Fizjograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie, a rok później korespondentem Państwowego Zakładu Geologicznego w Wiedniu. Po opuszczeniu uniwersytetu podjął pracę zastępcy nauczyciela historii naturalnej w Gimnazjum Św. Anny w Krakowie, a później w III Gimnazjum w Krakowie. W roku 1888 uzyskał posadę rzeczywistego nauczyciela w gimnazjum w Złoczowie, a od 1890 roku w III Gimnazjum w Krakowie (Kulczyński, 1898).

Franciszek Bieniasz jest autorem pierwszych map „Atlasu geologicznego Galicyi” w skali 1 : 75 000 – arkuszy Monasterzyska i Tyśmienica–Tłumacz na Podolu, zamieszczonych w zeszycie pierwszym, nad którymi pracował w latach 1879–1881. Zeszyt zawiera także arkusze Jagielnica–Czernelica i Zaleszczyki autorstwa Altha i został opublikowany w 1885 roku. Śmierć Alojzego Altha opóźniła wydanie tekstu objaśniającego, który opracowany przez Bieniasza, ukazał się w 1887 roku (Graniczny i in., 2007a). Franciszek Bieniasz wykonał także sześć arkuszy tworzących podolski zeszyt dziewiąty (Pomorzany, Brzeżany, Buchacz–Czortków, Kopyczyńce, Borszczów, Mielnica–Okopy) wydany w 1898 roku.

Ryc. 1. Stan nagrobka Franciszka Bieniasza, lato 2011 roku, widok z boku

Na zlecenie Komisji Fizjograficznej stworzył bogatą kolekcję fauny górnopodolskiej z Niżniowa na Podolu, która posłużyła profesorowi Althowi do opracowania poważnej monografii paleontologicznej pt. „Wapień niżniowski i jego skamieliny” wydanej w 1881 roku. Komisja Fizjograficzna zawdzięczała mu także bogaty zbiór skamieniałości tatrzańskich. Jako wszechstronny przyrodnik Bieniasz tworzył również kolekcje botaniczne (zielniki) i zoologiczne (np. mięczaki Pienin), część z nich przekazał Komisji Fizjograficznej. Należy dodać, że Franciszek Bieniasz jako pierwszy zwrócił uwagę na znaczenie gospodarcze fosforytów podolskich (Bieniasz, 1878). Zmarł po ciężkiej chorobie w Krakowie.

Grób **Ludwika Zejsznera** (1805–1871), najwybitniejszego polskiego geologa XIX wieku, także znajdujący się na Cmentarzu Rakowickim, jest w lepszym stanie. Prosty w formie nagrobek jest zrobiony z piaskowca, umieszczona we wnęce inskrypcja pozostaje czytelna (ryc. 4). Piaskowiec jednak wykazuje miejscami silne zwietrzenie, brak też żelaznego krzyża, który niewątpliwie zwieńczał nagrobek (został po nim tylko otwór na szczycie nagrobka). Widoczny napis „E. Stehlik” wskazuje, że wykonawcą nagrobka był zaśluzony krakowski zakład rzeźbiarsko-kamieniarski Edwarda Stehlika (1825–1888). Grób Zejsznera znajduje się w kwaterze 23.

Trwające ponad 40 lat badania Ludwika Zejsznera to jakby odrębna epoka w historii badań geologicznych ziem polskich. Był niezmiernym badaczem, który podróżując głównie pieszo, spenetrował szczegółowo, jak nikt wcześniej, Tatry, dużą część Karpat Zachodnich, ziemię krakowską i Góry Świętokrzyskie. Zajmował się: stratygrafią, paleontologią, tektoniką, petrografią, kartografią, mineralizacją kruszcową, złożami soli i ropy, złodowaczeniami w Tatrach, hydrologią, hipsometrią, nazewnictwem geo-

¹Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; jerzy.miecznik@pgi.gov.pl.

Ryc. 2. Stan nagrobka Franciszka Bieniasza, lato 2011 roku, widok z przodu

Ryc. 3. Wapienna tablica z napisem na nagrobku Franciszka Bieniasza

graficznym, a także etnografią. Jego dorobek naukowy składa się z ponad 140 rozpraw w języku niemieckim i polskim, na najwyższym poziomie naukowym. Był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie, pracował w górnictwie, prowadził badania i organizował życie naukowe jako osoba prywatna. Jego losy zawodowe bardzo dobrze odzwierciedlały zmienne dzieje szkolnictwa i nauki na ziemiach pol-

Ryc. 4. Nagrobek Ludwika Zejsznera

skich w XIX wieku. Zginął tragiczną śmiercią, uduszony i ograbiony przez własnego służącego (Samsonowicz, 1948; Graniczny i in., 2007b).

Oba nagrobki wymagają pilnego remontu. Należą do bardzo nielicznych zachowanych na polskich nekropoliach XIX-wiecznych grobów geologów. Mają dużą wartość historyczną, a dla nas geologów stanowią szczególnie ważne zabytki.

LITERATURA

- BIENIASZ F. 1878 – Fosforyty galicyjskie. Spraw. Kom. Fyzyogr., 13: 235–242.
- GRANICZNY M., KACPRZAK J., URBAN H. & WOŁKOWICZ S. 2007a – „Atlas geologiczny Galicyi” – pierwsza seryjna edycja map geologicznych ziem polskich. Prz. Geol., 55: 368–372.
- GRANICZNY M., KACPRZAK J., URBAN H. & KRZYWIEC P. 2007b – Ludwik Zejszner – wybitny człowiek i przyrodnik, jeden z pionierów kartografii geologicznej w Polsce. Prz. Geol., 55: 925–932.
- GRODZISKA-OŻÓG K. 1987 – Cmentarz Rakowicki w Krakowie (1803–1939). Wyd. Literackie, Kraków: 224.
- KULCZYŃSKI W. 1898 – Franciszek Bieniasz. Wspomnienie pośmiertne. Spraw. Kom. Fyzyogr., 34: 27–31.
- SAMSONOWICZ J. 1948 – Historia geologii w Polsce. Pol. Akad. Umiej., Hist. Nauki Pol. Monogr., 6: 5–42.

Jerzy B. Miecznik